

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΕΡΑΞΙΑ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αναστασία Σκάπουλα,
επιστημονική συνεργάτιδα Παρατηρητηρίου Βιώσιμης Ανάπτυξης ΕΝΑ,
φοιτήτρια Μεταπτυχιακού Βιώσιμης Ανάπτυξης, KU Leuven

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΕΡΑΞΙΑ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

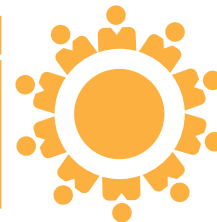
Αναστασία Σκάπουλα,
επιστημονική συνεργάτιδα Παρατηρητηρίου Βιώσιμης Ανάπτυξης ΕΝΑ,
φοιτήτρια Μεταπτυχιακού Βιώσιμης Ανάπτυξης, KU Leuven

Παρατηρητήριο Βιώσιμης Ανάπτυξης ΕΝΑ

Μάρτιος 2024

* Το παρόν κείμενο εκπονήθηκε στο πλαίσιο πρακτικής της συγγραφέα στο Παρατηρητήριο Βιώσιμης Ανάπτυξης του Ινστιτούτου ΕΝΑ. Στόχος της πρακτικής υπήρξε η εμβάθυνση των γνώσεων της για το θέμα της πτυχιακής της εργασίας, η οποία αφορά τις ενεργειακές κοινότητες και συγκεκριμένα το αιολικό πάρκο του Οροπεδίου Λασιθίου.

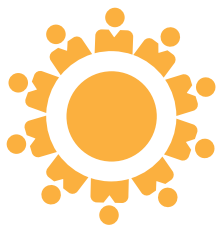
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
2. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ.....	4
2.1 Ενεργειακές Κοινότητες: μια θεωρητική βάση.....	4
2.2 Δίκαιη μετάβαση και κλιματική δικαιοσύνη.....	6
2.3 Ενεργειακή φτώχεια και ο ρόλος των ΕΚοιν.....	7
3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ.....	8
3.1 Το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο για τις ΕΚοιν.....	8
3.2 Το εθνικό θεσμικό πλαίσιο.....	9
4. ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΕΚΟΙΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ.....	10
4.1 Ποσοτική ανάλυση.....	10
4.2 Ποιοτική προσέγγιση και πορίσματα των συνεντεύξεων.....	11
4.2.1 Αξιολόγηση του θεσμικού πλαισίου.....	12
4.2.2 Δίκαιη μετάβαση, κλιματική δικαιοσύνη και ενεργειακή φτώχεια.....	14
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	17
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	20

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι εντεινόμενες ανά τον κόσμο επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και η συνεχιζόμενη παγκόσμια γεωπολιτική αστάθεια των τελευταίων χρόνων έχουν αναδείξει την επιτακτική ανάγκη για τη μετάβαση του ενεργειακού τομέα προς τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ). Στοχεύοντας στην πλήρη απανθρακοποίηση της Ευρωπαϊκής οικονομίας μέχρι το 2050, η ΕΕ έχει θέσει ενδιάμεσους στόχους για το 2030, μεταξύ των οποίων η κάλυψη τουλάχιστον του 42,5% της παραγόμενης και καταναλισκόμενης ενέργειας από ΑΠΕ (ibid). Η οδηγία για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΕΕ 2018/2001, REDII) διαμορφώνει τη στρατηγική επίτευξης του στόχου αυτού και εισάγει στο Ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο ένα πολύ σημαντικό εργαλείο για την ενεργειακή μετάβαση, τον θεσμό των Ενεργειακών Κοινοτήτων (ΕΚοιν). Ως συνεταιριστικός θεσμός, οι ΕΚοιν συμβάλλουν στην ενεργειακή μετάβαση στην ολόπλευρη των οικολογικών, κοινωνικών και οικονομικών διαστάσεων της, προτείνοντας ένα εναλλακτικό μοντέλο παραγωγής και κατανάλωσης ενέργειας το οποίο δίνει προτεραιότητα στις ανθρώπινες ανάγκες και στον σεβασμό προς το περιβάλλον σε αντίθεση με το παρόν κερδοσκοπικό μοντέλο.

Στην Ελλάδα, η ανάπτυξη των ΕΚοιν, αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση. Το 2018, πριν ακόμα τη διαμόρφωση του σχετικού νομοθετικού πλαισίου σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η ελληνική κυβέρνηση ψήφισε τον νόμο 4513 για τη στήριξη της ίδρυσης ΕΚοιν. Το 2023, με το εθνικό θεσμικό πλαίσιο πλέον προσαρμοσμένο στις ευρωπαϊκές οδηγίες, η Ελλάδα έφτασε τις 1.677 ενεργές οντότητες ΕΚοιν (ΓΕΜΗ, 2023). Παρότι ο αριθμός αυτός δείχνει μεγάλος, προκύπτουν ορισμένοι προβληματισμοί σχετικά με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των εν λόγω οντοτήτων. Η παρούσα ανάλυση στοχεύει στην αξιολόγηση της ανάπτυξης των ΕΚοιν στην Ελλάδα με γνώμονα δύο παραμέτρους: α) τη συμβολή τους στη δίκαιη ενεργειακή μετάβαση και β) στην καταπολέμηση της ενεργειακής ένδειας. Σημείο εκκίνησης της αξιολόγησης αποτελεί η ανάλυση του εθνικού θεσμικού πλαισίου το οποίο καθορίζει τη δημιουργία και τη λειτουργία των ΕΚοιν και συνεπώς επηρεάζει τη λειτουργία και τον συνολικότερο αντίκτυπό τους. Πιο συγκεκριμένα, τα ερευνητικά ερωτήματα που καθοδηγούν την παρούσα εργασία είναι τα εξής: Ποιο είναι το υπάρχον ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο των ΕΚοιν στην Ελλάδα και τι αντίκτυπο έχει η λειτουργία τους; Ποια είδη ΕΚοιν συναντάμε στην Ελλάδα; Πώς συμβάλλουν τα διαφορετικά είδη ΕΚοιν στη δίκαιη ενεργειακή μετάβαση και στην αντιμετώπιση της ενεργειακής ένδειας στην Ελλάδα; Προς απάντηση των ερωτημάτων αυτών διεξήχθη επισκόπηση της βιβλιογραφίας σε συνδυασμό με ημιδομημένες συνεντεύξεις ειδικών από διαφορετικούς φορείς.

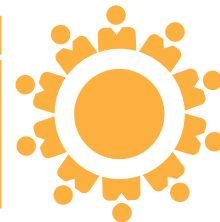

Η επόμενη ενότητα εξετάζει τις βασικές έννοιες που πραγματεύεται το κείμενο, τις ΕΚοιν, τη δίκαιη μετάβαση, την κλιματική δικαιοσύνη και την ενεργειακή φτώχεια. Εν συνεχεία, η τρίτη ενότητα σκιαγραφεί το θεσμικό πλαίσιο των ΕΚοιν σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Η τέταρτη ενότητα απαντά τα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί, αξιολογώντας την κατάσταση των ΕΚοιν στην Ελλάδα σήμερα μέσω ενός ποσοτικού και ποιοτικού απολογισμού. Η τελευταία ενότητα συνοψίζει τα πιο σημαντικά σημεία του κειμένου και υπογραμμίζει την ανάγκη για περαιτέρω έρευνα προτείνοντας νέες κατευθύνσεις.

2. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

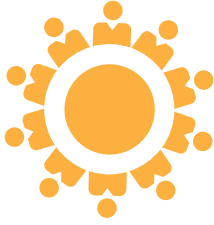
2.1 Ενεργειακές Κοινότητες: μια θεωρητική βάση

Εξετάζοντας τη βιβλιογραφία για τις ΕΚοιν, συναντάμε πληθώρα διαφορετικών ορισμών οι οποίοι προκύπτουν είτε από νομοθεσίες, είτε από θεωρίες ακαδημαϊκού χαρακτήρα, είτε από εξειδικευμένους οργανισμούς. Σε αυτό το σημείο του κειμένου είναι σημαντικό να καθοριστεί ένας ορισμός ο οποίος θα λειτουργήσει ως σημείο αναφοράς στην ανάλυση που ακολουθεί. Για τον σκοπό αυτό, θα χρησιμοποιηθεί ένας συνδυασμός ακαδημαϊκών προσεγγίσεων και αυτή της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Ενεργειακών Συνεταιρισμών (RESCoop.eu). Σύμφωνα με τους Caramizaru και Uihlein (2020), οι ΕΚοιν αποτελούν κοινωνικά καινοτόμες πρωτοβουλίες πολιτών («bottom-up»), οι οποίες επιτρέπουν την ενεργή συμμετοχή των μελών τους στην παραγωγή και διαχείριση ενέργειας μέσω συνεταιριστικών δημοκρατικών διαδικασιών με στόχο τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά οφέλη αντί του κέρδους. Οι Walker και Devine-Wright (2008) προσθέτουν μια εξίσου σημαντική διάσταση που αφορά τη διαμόρφωση των ΕΚοιν, δηλαδή πώς αυτές μπορούν να προκύπτουν είτε βάσει γεωγραφικής εγγύτητας των μελών τους είτε βάσει των κοινών τους συμφερόντων. Τέλος, η REScoop (χ.χ.) επισημαίνει ότι οι ΕΚοιν διέπονται από τις επτά συνεταιριστικές αρχές, όπως αυτές διατυπώνονται από τη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση: (1) εθελοντική και ανοιχτή συμμετοχή, (2) δημοκρατικός έλεγχος από τα μέλη, (3) οικονομική συμμετοχή των μελών, (4) αυτονομία και ανεξαρτησία, (5) εκπαίδευση, κατάρτιση και πληροφόρηση, (6) συνεργασία με άλλους συνεταιρισμούς και (7) ενδιαφέρον για την κοινότητα.

Συγκεκριμένα, η εφαρμογή των εν λόγω διεθνών αρχών της συνεταιριστικής οικονομίας στο πεδίο των ΕΚοιν εξειδικεύεται ως ακολούθως: Η πρώτη αρχή αναφέρεται στην ανοιχτή στάση των ΕΚοιν ως προς την ποικιλομορφία των μελών τους και την εναντίωσή τους σε οποιαδήποτε μορφή κοινωνικού αποκλεισμού. Ο δημοκρατικός έλεγχος σχετίζεται με την ίση και δίκαιη συμμετοχή των μελών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, η οποία διασφαλίζεται είτε με άμεση ψήφο είτε με την εκλογή αντιπροσώπων ανάλογα με το μέγεθος της ΕΚοιν. Ως προς την οικονομική συμμετοχή των μελών, είναι σημαντικό να αναφερθεί πως αυτή γίνεται με δίκαιους όρους, δηλαδή βάσει των δυνατοτήτων κάθε μέλους, ενώ ταυτόχρονα το κεφάλαιο που προκύπτει, είτε χρηματικό είτε υλικό, χρησιμοποιείται προς όφελος της κοινότητας. Η τέταρτη αρχή σχετίζεται με το γεγονός ότι, ακόμα και σε περιπτώσεις που οι ΕΚοιν συνεργάζονται με τρίτους φορείς, είναι σημαντικό να διατηρούν τον δημοκρατικό και ανεξάρτητο χαρακτήρα τους και να μην επηρεάζονται από τα συμφέροντα των φορέων με τους οποίους συνεργάζονται. Η αρχή της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της πληροφορίας είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς αποδίδει στις ΕΚοιν τον ρόλο του φορέα κοινωνικής αλλαγής. Στην προκειμένη περίπτωση, η αλλαγή στην οποία συμβάλλουν οι ΕΚοιν αφορά τη μετάβαση σε ένα περιβαλλοντικά και κοινωνικά βιώσιμο κοινωνικό μοντέλο. Ταυτόχρονα, η συνεργασία με άλλους συνεταιρισμούς ενισχύει τον ρόλο των ΕΚοιν ως φορείς κοινωνικής αλλαγής καθώς αυξάνει την επιρροή τους στο κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον μέσα στο οποίο δρουν και λειτουργούν. Τέλος, η αρχή του ενδιαφέροντος για την κοινότητα μπορεί να πάρει πολλαπλές μορφές, όπως, μεταξύ άλλων, η παροχή ενέργειας σε ευάλωτα νοικοκυριά και η διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων με θέμα τη βιωσιμότητα και τις κοινοτικές αρχές.

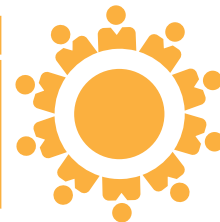
Συνδυάζοντας τις προαναφερθείσες προσεγγίσεις, προκύπτει ο ορισμός των ΕΚοιν ως οι πρωτοβουλίες πολιτών, όπου άτομα, νοικοκυριά, επιχειρήσεις ή οργανισμοί, με γεωγραφική εγγύτητα ή κοινά συμφέροντα, συνεργάζονται για να παράγουν, να διαχειρίζονται και να καταναλώνουν ενέργεια από ΑΠΕ. Η συνεργασία αυτή διέπεται από τις συνεταιριστικές αρχές και επιτρέπει στους πολίτες να συμβάλλουν ενεργά στην ενεργειακή μετάβαση προωθώντας ένα πιο αποκεντρωμένο, δημοκρατικό και βιώσιμο σύστημα ενέργειας.

2.2 Δίκαιη μετάβαση και κλιματική δικαιοσύνη

Ο όρος δίκαιη μετάβαση χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά τη δεκαετία του 1980 από εργατικά συνδικάτα για να αναδείξει την ανάγκη της δημιουργίας νέων πράσινων θέσεων εργασίας κατά την απανθρακοποίηση της οικονομίας (McCauley και Heffron, 2018). Στην περίπτωση της Ελλάδας ο όρος αυτός ταυτίζεται με τις λιγνιτικές περιοχές και τις κοινωνικές επιπλοκές της απολιγνιτοποίησής τους. Πλέον, σε ακαδημαϊκό και πολιτικό επίπεδο παγκοσμίως, η δίκαιη μετάβαση καλύπτει ένα ευρύτερο φάσμα ζητημάτων που προκύπτουν από την πράσινη μετάβαση, όπως η δίκαιη κατανομή του οικονομικού και κοινωνικού κόστους που η υποκείμενη μετάβαση συνεπάγεται, με ιδιαίτερη έμφαση στις πολυδιάστατες επιπτώσεις της για τα ευάλωτα κοινωνικά στρώματα (ibid & Diestelmeier, 2021). Η προσέγγιση αυτή είναι σημαντικό να υιοθετηθεί και στην ελληνική κοινωνική πολιτική για την αντιμετώπιση των κοινωνικών επιπλοκών πράσινων πολιτικών, όπως για παράδειγμα ο φόρος άνθρακα.

Στόχος της δίκαιης μετάβασης είναι αφενός η αποφυγή της αύξησης και της διαιώνισης υφιστάμενων κοινωνικών ανισοτήτων στο πλαίσιο των ευρύτερων μετασχηματισμών που ανακύπτουν από την πράσινη μετάβαση και αφετέρου, η άμβλυνσή τους. Είναι σημαντικό να σημειωθεί πως ο όρος δίκαιη μετάβαση αποτελεί κομμάτι μιας ιδιαίτερα σημαντικής και ευρύτερης έννοιας στον κλάδο των περιβαλλοντικών σπουδών, την κλιματική δικαιοσύνη. Η κλιματική δικαιοσύνη πραγματεύεται την ανισομερή επιβάρυνση των κοινωνικών στρωμάτων από την κλιματική κρίση, δηλαδή το γεγονός ότι τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα καθίστανται πιο ευάλωτα στις πολυδιάστατες επιπτώσεις της χωρίς να έχουν συμβάλει σημαντικά σε αυτήν. Αντιθέτως, τα υψηλότερα κοινωνικά στρώματα, τα οποία φέρουν μεγάλο μέρος της ευθύνης για την κλιματική κρίση, διαθέτουν τους πόρους για να προστατευτούν από τις επιπτώσεις της, αλλά και για να την μετριάσουν, χρησιμοποιώντας για παράδειγμα ηλεκτρικά αυτοκίνητα και επενδύοντας σε πράσινα κτήρια και έργα ΑΠΕ μεταξύ άλλων. Η ανισομερής αυτή επιβάρυνση δεν εντοπίζεται μόνο σε κοινωνικό επίπεδο, μεταξύ κοινωνικών στρωμάτων, αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο, μεταξύ χωρών και ηπείρων.

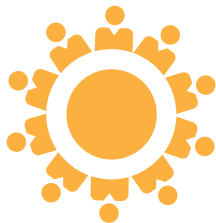

Ως προς τον ενεργειακό τομέα, ο όρος δίκαιη μετάβαση, σχετίζεται με τον σχεδιασμό ενός μηχανισμού στήριξης που θα εξασφαλίζει τη δυνατότητα ενεργής συμμετοχής όλων των πολιτών στη διαδικασία και, πιο συγκεκριμένα θα εξασφαλίζει την πρόσβασή τους στο νέο καθεστώς του ενεργειακού τομέα το οποίο θα βασίζεται σε ΑΠΕ (Diestelmeier, 2021). Στο πλαίσιο αυτό, οι ΕΚοιν προκύπτουν ως ένα σημαντικό εργαλείο που δύναται να διασφαλίσει τον δίκαιο χαρακτήρα της εν εξελίξει ενεργειακής μετάβασης. Κάθε μια από τις συνεταιριστικές αρχές που έχουν αναλυθεί στην προηγούμενη υποενότητα συμβάλλουν σε αυτό, ιδίως η αρχή της οικονομικής συμμετοχής με βάση τις δυνατότητες κάθε μέλους και το ενδιαφέρον για την κοινότητα. Η Diestelmeier (2021) επιβεβαιώνει ότι στη θεωρία οι ΕΚοιν, όπως αυτές έχουν οριστεί νομικά σε ευρωπαϊκό επίπεδο, διευκολύνουν τη συμμετοχή στην ενεργειακή μετάβαση αυτών που διαφορετικά δε θα μπορούσαν να συμμετάσχουν. Ωστόσο, προσθέτει ότι στην πράξη αυτό παραμένει ανεπιβεβαίωτο λόγω έλλειψης σχετικών ερευνών (ibid).

2.3 Ενεργειακή φτώχεια και ο ρόλος των ΕΚοιν

Παρότι δεν υφίσταται καθολικά αναγνωρισμένος ορισμός της ενεργειακής φτώχειας (EARN, 2022), για τους σκοπούς του κειμένου θα χρησιμοποιηθεί ο ορισμός που προτείνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (χ.χ. 2). Συνεπώς, στο παρόν κείμενο ως ενεργειακή φτώχεια νοείται η κατάσταση στην οποία ένα νοικοκυριό αναγκάζεται να μετριάσει την κατανάλωση ρεύματος σε βαθμό που επηρεάζει την υγεία και την ποιότητα ζωής των μελών του (ibid). Ταυτόχρονα, τα επίπεδα των τιμών του ρεύματος, του εισοδήματος των μελών και της ενεργειακής απόδοσης των κατοικιών αναγνωρίζονται ως οι βασικοί παράγοντες που μπορούν να οδηγήσουν ένα νοικοκυριό σε κατάσταση ενεργειακής φτώχειας (ibid). Η ενεργειακή φτώχεια συνδέεται άμεσα με τη δίκαιη μετάβαση και την κλιματική δικαιοσύνη και ως εκ τούτου είναι εφικτό να αμβλυνθεί μέσα από πράσινες πολιτικές. Για παράδειγμα, προβλέπεται ότι το Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών 2 (ΣΕΔΕ2) της ΕΕ, που αφορά τη μείωση των εκπομπών από τους κλάδους των κτηρίων και των οδικών μεταφορών εντός της Ένωσης, θα επηρεάσει τις τιμές του ρεύματος και των καυσίμων και συνεπώς θα επιβαρύνει με άνισο τρόπο τα ευάλωτα νοικοκυριά, ωθώντας τα στην ενεργειακή φτώχεια. Στο πλαίσιο της δίκαιης μετάβασης και για να αποφευχθεί αυτό το ενδεχόμενο, η ΕΕ προτείνει ένα καινοτόμο εργαλείο για την αντιστάθμιση των κοινωνικών επιβαρύνσεων του ΣΕΔΕ2, το Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα. Το τελευταίο πρόκειται να στηρίξει με δύο τρόπους τα νοικοκυριά που ήδη βιώνουν ή που μπορεί να βιώσουν λόγω του ΣΕΔΕ2 ενεργειακή φτώχεια: α) είτε μέσω άμεσης εισοδηματικής στήριξης, β) είτε μέσω διαθρωτικών επενδύσεων, όπως τα έργα ΑΠΕ συμπεριλαμβανομένων των ΕΚοιν (Wilson, et. al., 2023).

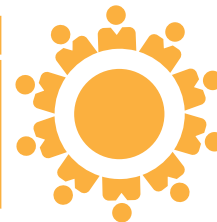
Η έβδομη αρχή («ενδιαφέρον για την κοινότητα») της λειτουργίας των ΕΚοιν τις καθιστά εξ ορισμού εργαλείο αλληλεγγύης που στοχεύει μεταξύ άλλων στη στήριξη ευάλωτων νοικοκυριών μέσω της παροχής ενέργειας. Συνεπώς, σε ιδανικές συνθήκες, οι ΕΚοιν συμβάλλουν ενεργά στην καταπολέμηση της ενεργειακής φτώχειας. Το 2022 στην Ελλάδα, το 18,7% του πληθυσμού αδυνατούσε να κρατήσει την κατοικία του επαρκώς θερμαινόμενη, γεγονός που τοποθετεί την Ελλάδα στην τρίτη υψηλότερη θέση στην κατάταξη των κρατών-μελών της ΕΕ με βάση τα επίπεδα ενεργειακής φτώχειας μετά την Βουλγαρία (22,5%) και την Κύπρο (19,2%) (Eurostat, 2023). Η ενεργειακή φτώχεια στην Ελλάδα βρίσκεται σε κρίσιμο στάδιο και ενδέχεται να επιδεινωθεί εν όψει της επικείμενης εφαρμογής του ΣΕΔΕ2. Συνεπώς, τα παραπάνω δεδομένα καθιστούν ιδιαίτερα σημαντικό τον ρόλο των ΕΚοιν για την Ελλάδα.

3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ

Η εξέταση του θεσμικού πλαισίου αποτελεί προαπαιτούμενο για την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης του τομέα των ΕΚοιν στην Ελλάδα. Το θεσμικό πλαίσιο καθορίζει τόσο τις δυνατότητες όσο και τα όρια στη λειτουργία τους. Όπως έχει προαναφερθεί, η Ελλάδα αποτελεί μια ειδική περίπτωση, καθώς ο πρώτος εθνικός νόμος για τις ΕΚοιν ψηφίστηκε το 2018, πριν δηλαδή τις σχετικές ευρωπαϊκές οδηγίες. Το γεγονός αυτό έχει λειτουργήσει και θετικά και αρνητικά, όπως εξετάζεται στην ενότητα 4 του κειμένου. Στην παρούσα ενότητα ακολουθεί μια σύντομη χαρτογράφηση των ευρωπαϊκών και εθνικών νομοθεσιών που διαμορφώνουν τη λειτουργία των ΕΚοιν.

3.1 Το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο για τις ΕΚοιν

Το πακέτο μέτρων «Καθαρή Ενέργεια για Όλους τους Ευρωπαίους» αποτελεί τη βάση του νομοθετικού πλαισίου για τις ΕΚοιν σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στοχεύοντας στην ενίσχυση της ενεργού συμμετοχής των πολιτών και των τοπικών φορέων στην αγορά της ενέργειας και στην ενεργειακή μετάβαση, το πακέτο συμπεριλαμβάνει δύο βασικές οδηγίες που αφορούν στη λειτουργία των ΕΚοιν, την οδηγία για τις ΑΠΕ (ΕΕ 2023/2413, RED III) και την οδηγία για την ηλεκτρική ενέργεια (ΕΕ 2019/944). Η RED III, η πιο πρόσφατη ενημέρωση της RED II που τέθηκε σε ισχύ τον Νοέμβριο του 2023 (European Parliament, 2023), καθορίζει τις προδιαγραφές των ΕΚοιν και τις ορίζει ως πρωτοβουλίες πολιτών, τοπικών αρχών ή μικρών

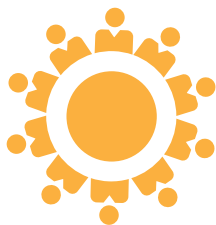

επιχειρήσεων που στοχεύουν στην παροχή περιβαλλοντικών, οικονομικών ή κοινωνικών οφελών. Επιπροσθέτως, προσδιορίζει τα δικαιώματα των ΕΚοιν, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας παραγωγής, κατανάλωσης, αποθήκευσης και πώλησης ανανεώσιμης ενέργειας. Η οδηγία για την ηλεκτρική ενέργεια συμπληρώνει τη RED III καθορίζοντας τους κανόνες πρόσβασης στην αγορά, εξασφαλίζοντας μη διακριτική μεταχείριση και διευκολύνοντας την ενσωμάτωση της ενέργειας που παράγεται από αυτές τις κοινότητες στο δίκτυο. Ενθαρρύνει τα κράτη-μέλη να καταργήσουν τους ρυθμιστικούς φραγμούς που εμποδίζουν την ανάπτυξη των ενεργειακών κοινοτήτων και επιβάλλει διαφανείς διαδικασίες για την έγκριση, τη σύνδεση στο δίκτυο και τον καθορισμό των τιμών. Ωστόσο, η εφαρμογή αυτών των οδηγιών διαφέρει μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ λόγω διαφορετικών εθνικών κανονισμών και ερμηνειών.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί πως στα πλαίσια του ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου συναντάμε δύο κατηγορίες ΕΚοιν και δύο ορισμούς αντίστοιχα. Αρχικά, η οδηγία για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΕΕ 2018/2001, RED) ορίζει τις Κοινότητες Ανανεώσιμης Ενέργειας (ΚΑΕ) ως νομικές οντότητες που στηρίζονται στην ανοικτή και εθελοντική συμμετοχή φυσικών προσώπων, μικρών ή μεσαίων επιχειρήσεων ή τοπικών αρχών και δήμων, οι οποίοι βρίσκονται σε γεωγραφική εγγύτητα με τα έργα ΑΠΕ που διαχειρίζονται και έχουν ως πρωταρχικό στόχο τα περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά οφέλη της κοινότητας αντί του κέρδους. Ο δεύτερος ορισμός αφορά τις Ενεργειακές Κοινότητες Πολιτών (ΕΚΠ) και προκύπτει από την οδηγία για την ηλεκτρική ενέργεια (2019/944). Συγκεκριμένα, ορίζει τις ΕΚΠ ως νομικές οντότητες που στηρίζονται στην ανοικτή και εθελοντική συμμετοχή οποιασδήποτε νομικής οντότητας, δραστηριοποιούνται στην παραγωγή, τη διανομή και την προμήθεια ενέργειας (συμπεριλαμβανομένης της ενέργειας από ΑΠΕ), και σε συναφείς υπηρεσίες και παροχές (π.χ. αποθήκευση ενέργειας, φόρτιση ηλεκτρικών οχημάτων) έχοντας τον ίδιο πρωταρχικό σκοπό με τις ΕΚΠ.

3.2 Το εθνικό θεσμικό πλαίσιο

Στην περίπτωση της Ελλάδας, οι ΕΚοιν αποκτούν νομική υπόσταση ως αστικοί συνεταιρισμοί με τον νόμο 4513/2018. Ο νόμος αυτός προσδιόρισε τα χαρακτηριστικά και τον ελάχιστο αριθμό των μελών μιας ΕΚοιν, τις δραστηριότητές τους, τη διαδικασία ίδρυσής τους, τη διαχείριση των πλεονασμάτων τους και τα κίνητρα δημιουργίας τους με ιδιαίτερη έμφαση

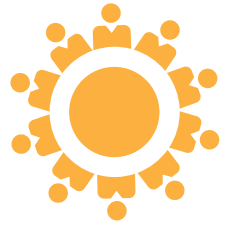
στο στοιχείο της εντοπιότητας, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη τις ιδιαιτερότητες των νησιωτικών περιοχών (Παρλατζά, 2019). Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να σημειωθεί πως ο νόμος περιλαμβάνει διατάξεις που πραγματεύονται τον ρόλο των ΕΚοιν για την αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας μέσω της δυνατότητας παροχής δωρεάν ηλεκτρικής ενέργειας σε ευάλωτους καταναλωτές, ακόμα και εάν αυτοί δεν ανήκουν στην ενεργειακή κοινότητα. Τον Μάρτιο του 2019, σημαντική εξέλιξη για τις ΕΚοιν αποτέλεσε το Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης (ΦΕΚ), 759B/2019, το οποίο επέτρεψε για πρώτη φορά τη συμμετοχή των ΕΚοιν στον εικονικό ενεργειακό συμπληρισμό, δηλαδή την κατανάλωση ενέργειας σε διαφορετικό τόπο από αυτόν που εκείνη παράγεται, με την προϋπόθεση ότι ο τόπος παραγωγής (δηλ. η εγκατάσταση ΑΠΕ) βρίσκεται στην ίδια περιφέρεια με την ΕΚοιν (Bee Green, 2021). Ένα χρόνο μετά, ψηφίστηκε ο νόμος 4759/2020 ο οποίος επέβαλλε από το 2022 την υποχρεωτική συμμετοχή των ΕΚοιν σε ανταγωνιστική διαδικασία υποβολής μειοδοτικών προσφορών, μια απόφαση που καταργεί τον διαχωρισμό μεταξύ ΕΚοιν και ιδιωτών επενδυτών στη δημιουργία έργων ΑΠΕ. Στο πνεύμα της προσαρμογής του εθνικού θεσμικού πλαισίου στις προαναφερθείσες ευρωπαϊκές οδηγίες, ψηφίστηκε το 2023 ο νόμος 5037/2023, ο οποίος αναδιαμόρφωσε σημαντικά τα δεδομένα λειτουργίας των ΕΚοιν. Από το πυκνό σύνολο μεταρρυθμίσεων ξεχωρίζουν:

- ο επαναπροσδιορισμός των ΕΚοιν και ο διαχωρισμός τους σε δυο κατηγορίες, τις Κοινότητες Ανανεώσιμης Ενέργειας (ΚΑΕ) και τις Ενεργειακές Κοινότητες Πολιτών (ΕΚΠ), σύμφωνα με τις σχετικές ευρωπαϊκές οδηγίες που αναλύθηκαν στην ενότητα 3.1
- η αύξηση του ελάχιστου αριθμού μελών για τη σύσταση κοινότητας οποιασδήποτε μορφής
- η μείωση του ποσοστού του πλεονάσματος που μπορεί να αναδιανεμηθεί στα μέλη

4. ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΕΚΟΙΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ

4.1 Ποσοτική ανάλυση

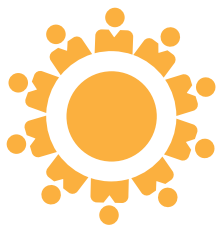
Σε πρώτο στάδιο, και προς απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων του κειμένου, παρουσιάζονται ποσοτικά δεδομένα για τον εγχώριο τομέα των ΕΚοιν. Η δεξαμενή σκέψης The Green Tank παρέχει σειρά αναλύσεων που

πραγματεύονται την εξέλιξη των ΕΚοιν στην Ελλάδα, βασιζόμενη σε δεδομένα του Γενικού Εμπορικού Μητρώου (ΓΕΜΗ), του Διαχειριστή του Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΔΕΔΔΗΕ) και του Ανεξάρτητου Διαχειριστή Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΑΔΜΗΕ). Η πιο πρόσφατη ανάλυση του Οκτώβρη 2023 δείχνει πως η Ελλάδα σήμερα μετρά 1.677 ΕΚοιν. Η ίδια ανάλυση διαχωρίζει τις ΕΚοιν σε τέσσερις κατηγορίες με βάση δυο κριτήρια. Καταρχάς, σε εμπορικά έργα, δηλαδή έργα που δύνανται να αποφέρουν κέρδη στα μέλη τους, και σε έργα αυτοπαραγωγής, δηλαδή έργα που καλύπτουν τις ενεργειακές ανάγκες των μελών τους χωρίς κέρδη. Με την σειρά τους οι κατηγορίες αυτές χωρίζονται σε ηλεκτρισμένα έργα, δηλαδή έργα που έχουν συνδεθεί στο εθνικό δίκτυο ενέργειας, και σε μη ηλεκτρισμένα, τα οποία δεν έχουν συνδεθεί (ibid). Με βάση τις παραπάνω κατηγορίες, παρατηρούνται οι εξής σημαντικές τάσεις: αρχικά, από το 2018 μέχρι και σήμερα, τα εμπορικά έργα υπερिशύουν των έργων αυτοπαραγωγής, ενώ παράλληλα πολύ μικρό ποσοστό των συνολικών έργων, είτε αυτοπαραγωγής είτε εμπορικά, είναι ηλεκτρισμένα (ibid). Πιο συγκεκριμένα, τα ηλεκτρισμένα εμπορικά έργα ΕΚοιν ανέρχονται σε 1.462 έργα (από τα 1.677), ενώ τα ηλεκτρισμένα έργα αυτοπαραγωγής δεν ξεπερνούν τα 50 (ibid). Ωστόσο, φαίνεται πως οι αιτήσεις για έργα αυτοπαραγωγής αυξάνονται με πολύ μεγαλύτερους ρυθμούς απ' ό,τι αυτές για εμπορικά έργα, παρόλο που τα υψηλά ποσοστά ακυρώσεων τους δεν έχουν επιτρέψει μια αντίστοιχου ρυθμού αύξηση με όρους υλοποίησης των έργων (ibid). Εξίσου σημαντική παρατήρηση της ανάλυσης, αποτελεί το γεγονός ότι ο πιο συνήθης παράγοντας ακύρωσης αιτήσεων, έργων είτε εμπορικών είτε αυτοπαραγωγής, είναι η έλλειψη χώρου στο δίκτυο ηλεκτρικής ενέργειας. Σχετικά με τη γεωγραφική κατανομή των έργων, παρατηρείται από το Green Tank ότι οι περισσότερες ΕΚοιν εντοπίζονται στη Βόρεια Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Κεντρική Μακεδονία, η οποία μετρά 324 ΕΚοιν. Ακολουθεί η Δυτική Μακεδονία με 293 ΕΚοιν και η Δυτική Ελλάδα με 190 αντίστοιχα (ibid).

4.2 Ποιοτική προσέγγιση και πορίσματα των συνεντεύξεων

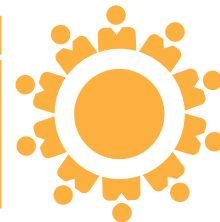
Η διαθέσιμη βιβλιογραφία, οι τοποθετήσεις εξειδικευμένων φορέων και οι συνεντεύξεις με ειδικούς που έγιναν για τους σκοπούς του κειμένου, αναδεικνύουν ορισμένους προβληματισμούς σχετικά με τη λειτουργία και την ανάπτυξη των ΕΚοιν στην Ελλάδα. Ένας από τους πιο σημαντικούς προβληματισμούς προκύπτει από το γεγονός ότι παρότι οι καταγεγραμμένες ΕΚοιν σήμερα είναι πολυάριθμες, μόνο λίγες εξ αυτών συμβαδίζουν με τον ορισμό των κοινοτήτων που διατυπώθηκε στην υποενότητα 2.1 του κειμένου. Πιο συγκεκριμένα, όπως φαίνεται και από την ποσοτική

εκτίμηση της προηγούμενης υποεπένδυσης, η πλειοψηφία των ΕΚοιν λαμβάνουν επιχειρηματική μορφή κερδοσκοπικού χαρακτήρα (εμπορικά έργα), γεγονός που έρχεται σε σύγκρουση με τις συνεταιριστικές αρχές που περιγράφει η REScoop (χ.χ.) και επιδρά αρνητικά στην κοινωνική υπεραξία των ΕΚοιν.

4.2.1 Αξιολόγηση του θεσμικού πλαισίου

Η βιβλιογραφία και οι συμμετέχοντες των συνεντεύξεων επιβεβαιώνουν πως το υπάρχον εθνικό θεσμικό πλαίσιο, ο νόμος 4513/2018 και οι σχετικές νομοθετικές εξελίξεις μέχρι και τον νόμο 5037/2023 συνθέτουν ένα περίπλοκο και δυσνόητο περιβάλλον, γεγονός που εκ των πραγμάτων δυσχεραίνει την ανάπτυξη των ΕΚοιν και δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την εκδήλωση ποικίλων προβλημάτων. Μάλιστα, η πολυπλοκότητα αυτή είναι ήδη εμφανής από τον πρώτο νόμο 4513/2018 (Dounitsa, 2018). Ενώ η σύσταση του νόμου 4513/2018 έδωσε προβάδισμα στην Ελλάδα ως προς την εξέλιξη των ΕΚοιν, εν τέλει συνέβαλλε στην περιπλοκότητα του θεσμικού πλαισίου, το οποίο μετέπειτα χρειάστηκε να προσαρμοστεί στις ευρωπαϊκές οδηγίες. Εξίσου σημαντικό επιχείρημα του κειμένου της Δουβίτσα (Dounitsa, 2018) αποτελεί το γεγονός ότι πολλά από τα στοιχεία του νόμου 4513/2018, τα οποία εντοπίζονται και στις μετέπειτα νομοθεσίες, έρχονται σε σύγκρουση με τις συνεταιριστικές αρχές, με το πιο σημαντικό εξ αυτών να εντοπίζεται στη δυνατότητα των ΕΚοιν να διανέμουν κέρδη. Πιο συγκεκριμένα, οι εμπορικές ΕΚοιν μπορούν να διανέμουν τα πλεονάσματα χρήσης τους, γεγονός που επιφέρει την αλλοίωση του συνεταιριστικού χαρακτήρα τους και την απόκλισή τους από τη μορφή που περιέγραψε η δεύτερη ενότητα του κειμένου. Πράγματι, όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν πως ο νόμος 4513/2018 δεν περιφρουρεί επαρκώς τον χαρακτήρα των ΕΚοιν, με αποτέλεσμα να έχουν συσταθεί πληθώρα οντοτήτων που δε συμβαδίζουν με τις συνεταιριστικές αρχές. Κείμενο των ερευνητικών ομάδων Bee Green και SmartRue (2021) σχολιάζει ότι ο νόμος 4759/2020 επιχείρησε να επιλύσει αυτό το πρόβλημα θέτοντας ένα πιο αυστηρό πλαίσιο λειτουργίας των ΕΚοιν με την κατάργηση των οικονομικών κινήτρων δημιουργίας τους (βλ. Άρθρο 11 Ν.4513/2018) και την υποβολή τους σε ανταγωνιστικές διαδικασίες. Επί του πρακτέου, αυτό σημαίνει πως οι ΕΚοιν πρέπει να υποβάλλουν προσφορές σε διαγωνισμούς για έργα ΑΠΕ, γεγονός που ενώ αποτρέπει την εκμετάλλευση του καθεστώτος στήριξης από επιχειρηματικά σχήματα (BeeGreen & SmartRue, 2021), εντούτοις τις τοποθετεί σε μειονεκτική θέση απέναντι σε ιδιώτες επενδυτές εμποδίζοντας την ανάπτυξή τους (REScoop, et. al., 2021). Στις συνεντεύξεις αναφέρθηκε πως εάν οι δημόσιες πολιτικές είχαν

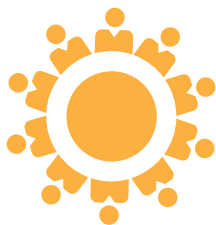

πράγματι στόχο να προωθήσουν τα αληθινά συνεταιριστικά εγχειρήματα, θα μπορούσαν να υποβάλουν σε ανταγωνιστικές διαδικασίες μόνο τις ΕΚοιν με κερδοσκοπικό χαρακτήρα και αφήνοντας τα εγχειρήματα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα εκτός αυτών. Ο νόμος 5037/2023, επίσης, αποπειράται να επιλύσει το πρόβλημα αυτό προτείνοντας δύο ξεχωριστές κατηγορίες ΕΚοιν, τις ΚΑΕ και τις ΕΚΠ. Εκφράζονται ωστόσο προβληματισμοί ως προς την αποτελεσματικότητά του και κριτικές για την επιπρόσθετη σύγχυση που προκαλεί σε ένα ήδη πολύπλοκο θεσμικό περιβάλλον (Greenpeace, 2023 & Energypress, 2023). Άλλος ένας λόγος για τον οποίο το θεσμικό πλαίσιο διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην εξέλιξη του τομέα των ΕΚοιν προκύπτει από το γεγονός ότι μπορεί να επηρεάσει επιμέρους τεχνικούς και χρηματοοικονομικούς παράγοντες. Πιο συγκεκριμένα, η έλλειψη χώρου στο εθνικό δίκτυο διανομής ηλεκτρικής ενέργειας και κατάλληλων χρηματοδοτικών εργαλείων στήριξης, που αναφέρονται από τους συνεντευξιαζόμενους και από την Greenpeace (2023) ως σοβαρά εμπόδια, θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν μέσω νομοθετικών παρεμβάσεων.

Εν κατακλείδι, το θεσμικό πλαίσιο και η δημόσια πολιτική για τις ΕΚοιν στην Ελλάδα χρήζουν βελτίωσης ως προς τα εξής:

- την περιπλοκότητά τους, η οποία δημιουργεί σύγχυση στις υπάρχουσες ΕΚοιν και δυσχεραίνει τη δημιουργία νέων
- την περιφρούρηση των θεμελιακών αρχών των ΕΚοιν
- τη διασφάλιση ηλεκτρικού χώρου στο δίκτυο ειδικά για μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ΕΚοιν ή ΕΚοιν με πρωτοβουλία Δήμων για την καταπολέμηση της ενεργειακής φτώχειας και γενικότερα ΕΚοιν κοινωφελούς ή ευρύτερου αναπτυξιακού σκοπού
- τη διευκόλυνση πρόσβασης σε χρηματοδότηση των ΕΚοιν και την προσφορά ειδικών χρηματοδοτικών εργαλείων για την περαιτέρω ανάπτυξή τους

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθεί και να αναγνωριστεί πως, πέρα από τα προβλήματα που αναλύθηκαν, το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο από το 2018 μέχρι και σήμερα έχει δώσει έναυσμα για την ανάπτυξη των ΕΚοιν στην Ελλάδα. Παράλληλα, όμως, πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανάπτυξη του θεσμού στην επικράτεια ξεπερνούν τα όρια της επιρροής του θεσμικού πλαισίου. Για παράδειγμα, όπως αναφέρθηκε στις συνεντεύξεις, η ανεπαρκής εφαρμογή του εικονικού ενεργειακού συμψηφισμού αποτελεί ένα σοβαρό εμπόδιο, το οποίο

ωστόσο προκύπτει από την ελλιπή κινητοποίηση των φορέων υλοποίησης της δημόσιας πολιτικής. Ένας από τους ειδικούς συγκεκριμένα αναφέρει:

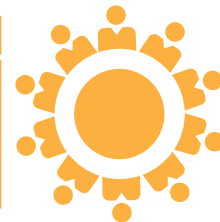
«Σε πολλές περιπτώσεις οι προμηθευτές ενέργειας, δρώντας μονομερώς, δεν εφαρμόζουν τις συμβάσεις εικονικού ενεργειακού συμψηφισμού, όπως ορίζει η Υπουργική Απόφαση ΥΠΕΝ/ΔΑΠΕΕΚ/15084/382 (ΦΕΚ 759B/5.3.2019). Υπάρχουν περιπτώσεις κοινοτήτων με εν ενεργεία έργο, όπου δεν έχει διενεργηθεί ο συμψηφισμός για πάνω από 1 έτος.»

Συνολικά, παρά τα υπάρχοντα εμπόδια, αξίζει να αναγνωριστεί πως το μικρό ποσοστό των ΕΚοιν που συνάδουν με την “αυθεντική” μορφή, όπως αυτή ορίστηκε στην πρώτη ενότητα, παράγει έργο μείζονος σημασίας σε περιβαλλοντικό και κοινωνικό επίπεδο στην Ελλάδα. Κάποιες από αυτές που αναφέρθηκαν από τους ειδικούς είναι η Υπερίων, η Μίνοαν Energy και η Sifnos Energy μεταξύ άλλων.

4.2.2. Δίκαιη μετάβαση, κλιματική δικαιοσύνη και ενεργειακή φτώχεια

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, οι ΕΚοιν αποτελούν ένα σημαντικό εργαλείο για την εξασφάλιση του δίκαιου χαρακτήρα της εν εξελίξει ενεργειακής μετάβασης και για τον μετριασμό της ενεργειακής φτώχειας. Ωστόσο, η επί του πρακτέου συνολική συμβολή τους χρήζει περαιτέρω ποσοτικής έρευνας. Σε ποιοτικό επίπεδο, οι συνεντεύξεις με τους ειδικούς ανέδειξαν ορισμένα σημαντικά πορίσματα που επιτρέπουν μια πρώτη αποτίμηση του ρόλου των ΕΚοιν στην Ελλάδα. Αρχικά, οι συνεντευξιαζόμενοι τόνισαν πως ο χαρακτήρας των ΕΚοιν καθορίζει τη συμβολή που αυτές μπορούν να έχουν στη δίκαιη μετάβαση και την ενεργειακή φτώχεια. Για την ακρίβεια, οι ΕΚοιν που προκύπτουν από ιδιωτικές πρωτοβουλίες με κερδοσκοπικές βλέψεις δε συμβαδίζουν με τις συνεταιριστικές αρχές, γεγονός που υποβαθμίζει την κοινωνική τους υπεραξία. Ως εκ τούτου, στην περίπτωση της Ελλάδας, όπου η πλειοψηφία των ΕΚοιν έχουν κερδοσκοπικό χαρακτήρα, η συμβολή τους στη δίκαιη μετάβαση και την αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας συνολικά είναι περιορισμένη.

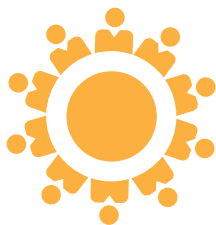
Εξίσου σημαντικό πρόβλημα προκύπτει από τον περιορισμένο χώρο στο εθνικό δίκτυο διανομής ενέργειας. Δεδομένου ότι η δίκαιη μετάβαση προϋποθέτει τη δυνατότητα συμμετοχής όλων των πολιτών στο μεταβα-

λλόμενο ενεργειακό καθεστώς, η έλλειψη χώρου στο δίκτυο διανομής ενέργειας δημιουργεί έναν τεχνικό περιορισμό, ο οποίος αναπόφευκτα εμποδίζει τη σύσταση νέων ΕΚοιν. Όπως φαίνεται και στην ποσοτική ανάλυση, με βάση δεδομένα της Green Tank (2023), τα ποσοστά ακυρώσεων αιτήσεων για έργα ΑΠΕ είναι ιδιαίτερα υψηλά και για αυτό ευθύνεται η έλλειψη χώρου. Ταυτόχρονα, το θεσμικό πλαίσιο, ενώ προβλέπει 2 GW χώρο για έργα ΑΠΕ από ΕΚοιν (Νόμος 5037/2023 άρθρο 2, παρ. 6), δε λαμβάνει επαρκώς υπόψη τις επιμέρους κατηγορίες των ΕΚοιν, ώστε να δώσει προτεραιότητα σε πρωτοβουλίες πολιτών και νοικοκυριών. Ο ίδιος νόμος επιτρέπει πλέον σε επιχειρήσεις να δημιουργούν ΕΚοιν για αυτοκατανάλωση, γεγονός που φέρει τον κίνδυνο κατάληψης μεγάλων ποσοστών του διαθέσιμου χώρου από αυτές, καθώς οι ενεργειακές τους ανάγκες είναι πιο υψηλές από αυτές των νοικοκυριών (The Green Tank, 2023). Ωστόσο, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναφερθεί πως η συγκεκριμένη πτυχή της νέας νομοθεσίας, εφόσον αξιοποιηθεί ορθά, μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη των «**αγρο-φωτοβολταϊκών**».

Ως προς την ενεργειακή φτώχεια, οι συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν ότι το «προοδευτικό» ΦΕΚ 759B/2019, που επιτρέπει τη συμμετοχή των ΕΚοιν στον εικονικό ενεργειακό συμπληρισμό, ενθαρρύνει και διευκολύνει την παροχή ενέργειας σε ευάλωτα νοικοκυριά. Οι αυθεντικές ΕΚοιν που λειτουργούν μέσω εικονικού ενεργειακού συμπληρισμού, πράγματι παρέχουν ενέργεια σε ευάλωτες ομάδες ή ανθρωπιστικούς οργανισμούς όποτε τους το επιτρέπει η κατανάλωσή τους. Για παράδειγμα, η Υπερίων σκοπεύει να προσφέρει ενέργεια στην κοινωνική κουζίνα Mano Aperta και τον πολιτιστικό κέντρο ANASA. Ωστόσο, οι συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν επίσης πως η συμβολή των ΕΚοιν στην αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας δεν ανταποκρίνεται στη συμβολή που δυνητικά θα μπορούσαν αυτές να έχουν. Αυτό οφείλεται προφανώς σε μεγάλο βαθμό στον περιορισμένο αριθμό αυθεντικών ΕΚοιν. Παρότι, η πρωτοβουλία της Υπερίων είναι ελπιδοφόρα, μια πιο συστηματική προσέγγιση αντιμετώπισης της ενεργειακής φτώχειας μέσω των ΕΚοιν κρίνεται αναγκαία. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί για παράδειγμα μέσω της συνεργασίας των ΕΚοιν με Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ), οι οποίοι γνωρίζουν τις ενεργειακές ανάγκες της εδαφικής τους περιφέρειας και μπορούν να διευκολύνουν τη συμβολή των ΕΚοιν στην κάλυψη αυτών, κυρίως προς όφελος των ευάλωτων νοικοκυριών.

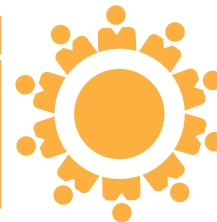

ΕΚοιν και κοινοτικά αγρο-φωτοβολταϊκά

Ο τομέας της γεωργίας αποτελεί ευαίσθητο κομμάτι της κλιματικής πολιτικής σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο και η κομβικότητά του προκύπτει από έναν συνδυασμό παραγόντων. Αρχικά, από το γεγονός ότι η επισιτιστική ασφάλεια εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη λειτουργικότητα της γεωργίας, δηλαδή τη δυνατότητα διατήρησης σταθερών επιπέδων παραγωγής. Με τη σειρά της η λειτουργικότητα αυτή επηρεάζεται άμεσα από την κλιματική κρίση και έμμεσα από τις σχετικές πολιτικές αντιμετώπισης της κρίσης αυτής. Πιο συγκεκριμένα, η νέα κλιματική πραγματικότητα που χαρακτηρίζεται από ακραία και απρόβλεπτα καιρικά φαινόμενα ήδη θέτει σε κίνδυνο την ευδοκίμηση των καλλιεργειών. Παράλληλα, οι πράσινες πολιτικές και οι κλιματικοί στόχοι, ασκούν περαιτέρω πιέσεις στον τομέα της γεωργίας, για παράδειγμα αυξάνοντας σημαντικά το κόστος παραγωγής.

Σε κείμενό του ο Χρίστος Τσαντήλας (2022) αναλύει το ζήτημα με ιδιαίτερη έμφαση στον ρόλο της ενέργειας. Συγκεκριμένα, αναφέρει πως το 50% του κόστους γεωργικής παραγωγής προκύπτει από έξοδα καυσίμων, γεγονός που καθιστά τη γεωργία ευάλωτη στις μεταβολές των τιμών της ενέργειας εν μέσω της ενεργειακής μετάβασης και της ενεργειακής κρίσης. Οι ΑΠΕ και ειδικά τα φωτοβολταϊκά αποτελούν μια σημαντική εναλλακτική λύση που δύναται να αντιμετωπίσει το ενεργειακό ζήτημα (Τσαντήλας, 2022). Σε κείμενό τους στο energy press, ο Βρεττός και ο Κιτσικόπουλος (2024), υποστηρίζουν πως τα αγρο-φωτοβολταϊκά συνδυάζουν την ανάγκη προσαρμογής του τομέα της γεωργίας στους κλιματικούς στόχους, ενώ παράλληλα εξασφαλίζουν σταθερότητα στο κόστος της αγροτικής παραγωγής.

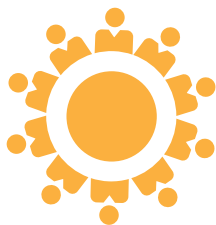
Όπως αναφέρεται στο παρόν κείμενο, ο νόμος 5037/2023 επιτρέπει σε επιχειρήσεις να ιδρύουν ΕΚοιν για αυτοκατανάλωση, γεγονός που μπορεί να στηρίξει την ανάπτυξη κοινοτικών αγρο-φωτοβολταϊκών. Τα πλεονεκτήματα της ευκαιρίας αυτής είναι αδιαμφισβήτητα. Ωστόσο, δεδομένου των περιορισμών που αντιμετωπίζουν οι ΕΚοιν στο ελληνικό πλαίσιο, είναι σημαντικό κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας να ληφθεί υπόψη ο εξίσου σημαντικός ρόλος των μη κερδοσκοπικών ΕΚοιν από πολίτες, καθώς και η μειονεκτική τους θέση έναντι σε αντίστοιχες πρωτοβουλίες επιχειρήσεων. Ο διαχωρισμός και η στήριξη των πρωτοβουλιών από πολίτες μπορεί να επιτρέψει σε επιχειρήσεις, και συγκεκριμένα στον αγροτικό τομέα, να επωφεληθούν της νέας νομοθεσίας, χωρίς όμως αυτό να περιορίσει τις ευκαιρίες των πολιτών για την ίδρυση ΕΚοιν.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

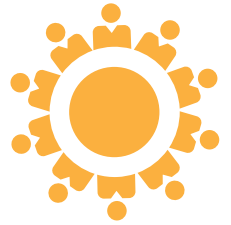
Με σημείο εκκίνησης το θεσμικό πλαίσιο και με γνώμονα τον ρόλο των ΕΚοιν κατά τη δίκαιη μετάβαση και τη συμβολή τους στην αντιμετώπιση της ενεργειακής ένδειας, το παρόν κείμενο έχει εξετάσει την κατάσταση του θεσμού στην Ελλάδα σήμερα. Αρχικά, προτάθηκε ο ορισμός των ΕΚοιν ως πρωτοβουλίες πολιτών, όπου άτομα, νοικοκυριά, επιχειρήσεις ή οργανισμοί, με γεωγραφική εγγύτητα ή κοινά συμφέροντα, συνεργάζονται για να παράγουν, να διαχειρίζονται και να καταναλώνουν ενέργεια από ΑΠΕ. Εν συνεχεία, αναλύθηκε ο ρόλος του θεσμού κατά την ενεργειακή μετάβαση και την αντιμετώπιση της ενεργειακής ένδειας, ο οποίος προκύπτει και διαμορφώνεται από τις συνεταιριστικές αρχές που επιτάσσουν τη λειτουργία των ΕΚοιν.

Η ανάλυση συνολικά αναδεικνύει το γεγονός ότι παρότι ο θεσμός των ΕΚοιν συνιστά ένα σημαντικό εργαλείο για τη δίκαιη ενεργειακή μετάβαση με πολυδιάστατα περιβαλλοντικά και κοινωνικά οφέλη, εν τέλει στην Ελλάδα οι δυνατότητές του δεν αξιοποιούνται επαρκώς. Πιο συγκεκριμένα, η ανάλυση του θεσμικού πλαισίου, με γνώμονα τη δίκαιη μετάβαση και την καταπολέμηση της ενεργειακής φτώχειας, καταδεικνύει ορισμένα σημαντικά προβλήματα. Αρχικά, παρότι το θεσμικό πλαίσιο προσφέρει ένα έρεισμα για την ανάπτυξη των ΕΚοιν, η περιπλοκότητα που το χαρακτηρίζει σε συνδυασμό με την αδυναμία του να περιφρουρήσει τον χαρακτήρα των ΕΚοιν κρίνονται ως σοβαροί ανασταλτικοί παράγοντες της περαιτέρω ανάπτυξης του θεσμού στην Ελλάδα. Ωστόσο, πέραν του θεσμικού πλαισίου, ο περιορισμένος χώρος στο δίκτυο διανομής ενέργειας και η έλλειψη κατάλληλων χρηματοδοτικών εργαλείων για τις ΕΚοιν κρίνονται ως εξίσου σοβαρά εμπόδια στην ανάπτυξη του θεσμού. Σε μια προσπάθεια σύγκρισης και συσχέτισης των διαφορετικών παραγόντων που επηρεάζουν την εξέλιξη των ΕΚοιν στην Ελλάδα, προκύπτει πως το θεσμικό πλαίσιο έχει ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό, δηλαδή την ικανότητα να συμβάλλει στην αντιμετώπιση των δυο προαναφερθέντων εμποδίων. Ως προς το χώρο του δικτύου, αυτό σημαίνει πως το θεσμικό πλαίσιο μπορεί να επιβάλλει την προτεραιότητα των ΕΚοιν για σύνδεση στο δίκτυο και την παραχώρηση επαρκούς χώρου για την σύνδεσή τους ή να κατευθύνει πόρους προς την αναβάθμιση του δικτύου και της χωρητικότητάς του. Συνολικά, οι αδυναμίες του θεσμικού πλαισίου και οι τεχνικοί περιορισμοί ευθύνονται για την αλλοίωση της κοινωνικής φυσιογνωμίας των ΕΚοιν. Αυτό αναπόφευκτα επηρεάζει τη συμβολή τους στη δίκαιη μετάβαση και στη μείωση της ενεργειακής φτώχειας η οποία κρίνεται από τους ειδικούς ως ανεπαρκής.

Η ανασκόπηση ενδεδειγμένων πρακτικών ΕΚοιν στα πλαίσια της ΕΕ αποτελεί βασικό στάδιο στην πορεία βελτίωσης της κατάστασης του θεσμού στην Ελλάδα. Αναγνωρίζοντας πως η λειτουργία μιας ΕΚοιν επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από το κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον στο οποίο αυτή δρα, η ανάλυση της Palm (2021), στο πλαίσιο του έργου «Newcomers», αναδεικνύει ορισμένες ενδεδειγμένες πρακτικές. Μεταξύ αυτών ξεχωρίζει η περίπτωση των οργανώσεων-ομπρέλα, οι οποίες διευκολύνουν τη διάχυση τεχνικών πληροφοριών, παρέχουν καθοδήγηση σχετικά με τη ρύθμιση και τις επιδοτήσεις και λειτουργούν ως φορέας δικτύωσης, διευκολύνοντας τη διαδικασία ίδρυσης νέων ΕΚοιν και την ανάπτυξη των υπαρχόντων. Στην περίπτωση της Ελλάδας, μια τέτοια οργάνωση μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην ανάπτυξη του θεσμού των ΕΚοιν απλοποιώντας τη διαδικασία ίδρυσής τους.

Συνολικά, η ανάπτυξη και η λειτουργία του θεσμού των ΕΚοιν στην Ελλάδα σήμερα αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα, ωστόσο αυτό δεν πρέπει να επισκιάσει το πολύτιμο έργο που παράγουν σε περιβαλλοντικό και κοινωνικό επίπεδο αρκετές από τις υφιστάμενες ΕΚοιν, αυτές που συμβαδίζουν με τον ορισμό του κειμένου. Ταυτόχρονα, παρά τους προβληματισμούς σχετικά με το θεσμικό πλαίσιο, γίνονται σημαντικές προσπάθειες βελτίωσής του, γεγονός που είναι εμφανές μέσα από την τελευταία νομοθετική εξέλιξη, της οποίας όμως τα αποτελέσματα δεν μπορούν ακόμα να κριθούν. Οι ΕΚοιν αποτελούν σημαντικό εργαλείο της δίκαιης ενεργειακής μετάβασης. Αυτό ισχύει ειδικά για μια χώρα σαν την Ελλάδα, όπου προβλήματα όπως η ενεργειακή φτώχεια καθιστούν την ενεργειακή μετάβαση ακόμα πιο δύσκολη. Τέλος, σε ερευνητικό επίπεδο είναι σημαντικό να καλυφθεί το κενό στη βιβλιογραφία ως προς μια ποσοτική προσέγγιση στον περιβαλλοντικό και κοινωνικό αντίκτυπο των ΕΚοιν στην Ελλάδα και την ΕΕ. Συνεπώς, προτείνεται ο σχεδιασμός ενός θεωρητικού μοντέλου το οποίο θα λαμβάνει υπόψη τον ρόλο των ΕΚοιν στη δίκαιη μετάβαση, την αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας και τη συμβολή τους στη μείωση της οικολογικής επιβάρυνσης κατά την κατανάλωση ενέργειας. Μια τέτοια προσέγγιση μπορεί να αναδείξει τη σημασία του θεσμού για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και να λειτουργήσει ως έναυσμα για την επιπλέον στήριξή του σε επίπεδο δημόσιας πολιτικής.

Στις συνεντεύξεις συμμετείχαν οι ειδικοί:

Χρήστος Βρεττός, Υπεύθυνος Επικοινωνίας, Electra Energy

Ιφιγένεια Δουβίτσα, Καθηγήτρια, Σύμβουλος ΕΑΠ

Παναγιώτης Κορκολής, Γενικός Διευθυντής στο Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ

Δημήτρης Τσέκερης, Ενεργειακός μηχανολόγος μηχανικός,
Αναλυτής ενεργειακών σεναρίων

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bee Green (2021) *Ο ρόλος των ενεργειακών κοινοτήτων στη δίκαιη ενεργειακή μετάβαση στην Ελλάδα*

Caramizaru, A., & Uihlein, A. (2020). *Energy communities: an overview of energy and social innovation* (Vol. 30083). Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Diestelmeier, L. (2021). Citizen energy communities as a vehicle for a Just Energy Transition in the EU—Challenges for the transposition. *Oil, Gas & Energy Law Intelligence*, 2021(1).

Douvitsa, I. (2018). *The new law on energy communities in Greece. Cooperativismo e economía social*, (40).

EAPN (2022) Energy poverty in the context of the green transition and the cost-of-living crisis. *EAPN's review on Energy Poverty 2022*.

Energypress (2023) *Υπερίων: Προβληματισμός για τις δύο μορφές ενεργειακών κοινοτήτων που εισάγει η κυβέρνηση*. <https://energypress.gr/news/yperion-problimatismos-gia-tis-dyo-morfes-energeiakon-koinotiton-poy-eisagei-i-kybernisi>

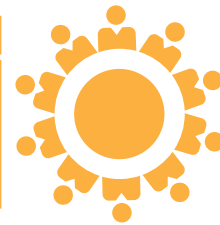
European Parliament (2023) *Revision of the Renewable Energy Directive*. <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/package-fit-for-55/file-revision-of-the-renewable-energy-directive>

Eurostat (2023) Population unable to keep home adequately warm by poverty status.

Gjorgievski, V. Z., Cundeva, S., & Georghiou, G. E. (2021). Social arrangements, technical designs and impacts of energy communities: A review. *Renewable Energy*, 169, 1138-1156.

Greenpeace (2023) *Ενεργειακές κοινότητες: τα σχόλιά μας για το νέο νομοσχέδιο*. <https://www.greenpeace.org/greece/issues/klima/48309/energeiakes-koinotites-sxolia-nomosxedio/>

McCauley, D., & Heffron, R. (2018). Just transition: Integrating climate, energy, and environmental justice. *Energy policy*, 119, 1-7.

Palm, J. (2021). *Energy communities in different national settings – barriers, enablers and best practices*, Deliverable D3.3 developed as part of the NEWCOMERS project, funded under EU H2020 grant agreement 837752, May 2021.

REScoop, Greenpeace, WWF, Electra Energy (2021) *Ανάπτυξη των ενεργειακών κοινοτήτων στην Ελλάδα: προκλήσεις και προτάσεις*

The Green Tank (2023) *Οι ενεργειακές κοινότητες στην Ελλάδα και τις λιγνιτικές περιοχές #4*.

Walker, G., & Devine-Wright, P. (2008). Community renewable energy: What should it mean?. *Energy policy*, 36(2), 497-500.

Wilson, A., Widuto, A., Pari, M. (2023). Social climate fund: Fit for 55 package. EPRS Briefing.

Βρεττός, Χ. & Κιτσικόπουλος, Δ. (2024) *Κοινοτικά Αγρο-φωτοβολταϊκά: Μια νέα εφαρμογή κοινωνικής και κλιματικής δικαιοσύνης*. <https://energygypress.gr/news/koinotika-agro-fotovoltaika-mia-nea-efarmogi-koinonikis-kai-klimatikis-dikaiosynis>

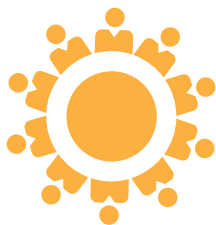
ΓΕΜΗ (2023) *Αναζήτηση Στοιχείων Δημοσιότητας*. <https://publicity.businessportal.gr/>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (χ.χ.) *Renewable Energy Directive*. https://energy.ec.europa.eu/topics/renewable-energy/renewable-energy-directive-targets-and-rules/renewable-energy-targets_en

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (χ.χ.2) *Ενεργειακή Φτώχεια*. https://energy.ec.europa.eu/topics/markets-and-consumers/energy-consumer-rights/energy-poverty_en

Νόμος 4513/2018 (ΦΕΚ Α 9 - 23.01.2018) *Ενεργειακές Κοινότητες και άλλες διατάξεις*.

Νόμος 4759/2020. *Εκσυγχρονισμός της Χωροταξικής και Πολεοδομικής Νομοθεσίας και άλλες διατάξεις*.

Νόμος 5037/2023. Μετονομασία της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας σε Ρυθμιστική Αρχή Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων και διεύρυνση του αντικειμένου της με αρμοδιότητες επί των υπηρεσιών ύδατος και της διαχείρισης αστικών αποβλήτων, ενίσχυση της υδατικής πολιτικής - Εκσυγχρονισμός της νομοθεσίας για τη χρήση και παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές μέσω της ενσωμάτωσης των Οδηγιών ΕΕ 2018/2001 και 2019/944 - Ειδικότερες διατάξεις για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την προστασία του περιβάλλοντος.

Παριλατζά, Ρ. (2023) *Ενεργειακές Κοινότητες (Ν. 4513/2018): Έννοια/Θεσμικό Πλαίσιο/Μέλη/Δραστηριότητες/Ίδρυση/Άδεια/Καταστατικό/Πλεονάσματα Χρήσης/Κίνητρα*. www.kalonomos.gr

Τσαντήλας, Χ. (2022) *Ηλιακή ενέργεια & γεωργία: Μία άρρηκτη δυναμική σχέση*. Παρατηρητήριο Βιώσιμης Ανάπτυξης & Ευημερίας του Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ.

ΦΕΚ 759B/2019. *Εγκατάσταση σταθμών παραγωγής από αυτοπαραγωγούς με εφαρμογή ενεργειακού συμψηφισμού ή εικονικού ενεργειακού συμψηφισμού σύμφωνα με το άρθρο 14Α του ν. 3468/2006, όπως ισχύει, και από Ενεργειακές Κοινότητες με εφαρμογή εικονικού ενεργειακού συμψηφισμού σύμφωνα με το άρθρο 11 του ν. 4513/2018.*

ENA

**Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών**

ENA Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org

** Η παρούσα δημοσίευση εκφράζει τις απόψεις
του συγγραφέα και δεν εκφράζει απαραίτητα ή
και στο σύνολό της το ENA*

